ĢENERĀLADVOKĀTES VERICAS TRSTENJAKAS [*VERICA TRSTENJAK*] SECINĀJUMI,
sniegti 2011. gada 8. septembrī[1]

I — Ievads

1. Izskatāmais *Okresní soud v Chebu* [Hebas apgabaltiesa] (turpmāk tekstā — "iesniedzējtiesa") lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par Padomes 2000. gada 22. decembra Regulas (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās[2] interpretāciju.

2. Iesniedzējtiesa būtībā vēlas zināt, vai Regulas Nr. 44/2001 normas liedz piemērot valsts tiesisko regulējumu, saskaņā ar kuru, ceļot prasību pret atbildētāju, kura dzīvesvieta nav zināma, ir iespējams iecelt pārstāvi, kurš tiesvedībā pārstāvētu šo atbildētāju. Izskatāmā lieta pēc būtības ir saistīta ar lietu C-292/10 *G.*[3], kurā tiek uzdoti daļēji līdzīgi jautājumi.

3. Šajā saistībā iesniedzējtiesa turklāt jautā, vai tai var būt jurisdikcija saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 24. pantu, ja šāds pārstāvis ierodas tiesā un neiebilst pret iesniedzējtiesas jurisdikciju (turpmāk tekstā — "atbildētāja ierašanās tiesā").

4. Turklāt iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai no vienošanās par teritoriālo jurisdikciju var izrietēt netiešas vienošanās par starptautisko jurisdikciju Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē un kā vienošanās par teritoriālo jurisdikciju iespējamā spēkā neesamība, pamatojoties uz tās negodīgumu atbilstoši Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos[4] 3. panta 1. punktam un 6. pantam, var ietekmēt vienošanās par starptautisko jurisdikciju spēkā esamību.

1 — Oriģinālvaloda — vācu; tiesvedības valoda — čehu.

2 — OV 2001 L 12, 1. lpp.; labojums latviešu valodā — OV L 81, 29.3.2011., 18. lpp.

3 — OV C 346, 23. lpp.

4 — OV L 95, 29. lpp.

I Atbilstošās tiesību normas

A — *Savienības tiesību normas* [5]

1) Pamattiesību harta

5. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā — "Harta") 47. pantā ir reglamentētas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu. Šā panta pirmajā un otrajā daļā ir noteikts:

"Ikvienai personai, kuras tiesības un brīvības, kas garantētas Savienības tiesībās, tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, ievērojot nosacījumus, kuri paredzēti šajā pantā.

Ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā. Ikvienai personai ir iespējas saņemt konsultāciju, aizstāvību un pārstāvību."

2) Regula Nr. 44/2001

6. Regula Nr. 44/2001 ietver noteikumus par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās [6]. Tās preambulas 2., 3., 11. un 13. apsvērumā ir noteikts:

"(2) Dažas atšķirības starp valstu noteikumiem, kas reglamentē jurisdikciju un spriedumu atzīšanu, kavē pareizu iekšējā tirgus darbību. Būtiski ir noteikumi, lai vienādotu jurisdikcijas kolīziju normas civillietās un komerclietās un lai vienkāršotu formalitātes spriedumu ātrai un vienkāršai atzīšanai un izpildei dalībvalstīs, kurām ir saistoša šī regula.

(3) Uz šo telpu attiecas tiesu iestāžu sadarbība civillietās Līguma 65. panta nozīmē.

[..]

(11) Jurisdikcijas normām vajadzētu būt ļoti paredzamām, un tām būtu jābalstās uz principu, ka jurisdikcijas pamatā ir atbildētāja domicils, un jurisdikcijai vienmēr ir jābūt pieejamai ar šādu pamatojumu,

5 — Ievērojot EKL un LESD izmantoto terminoloģiju, jēdziens "Savienības tiesību normas" kopumā attiecas uz Kopienas tiesībām un Savienības tiesībām. Tiktāl, ciktāl turpmāk tiek lietotas primāro tiesību normas, atsauce attiecas uz noteikumiem, kas ir spēkā *ratione temporis*.

6 — Turpmāk tiks minētas laika ziņā piemērojamās Regulas Nr. 44/2001 normas.

izņemot dažās skaidri noteiktās situācijās, kurās tiesvedības priekšmets vai pušu autonomija garantē citu sasaistes faktoru. Juridiskas personas domicils būtu jānosaka autonomi, lai kopējās normas padarītu pārskatāmākas un novērstu jurisdikcijas kolīzijas.

[..]

(13) Saistībā ar apdrošināšanu, patērētāju līgumiem un nodarbinātību, vājākajai pusei vajadzētu būt aizsargātai ar jurisdikcijas normām, kas ir labvēlīgākas tās interesēm, nekā to paredz vispārējās normas."

7. Regulas II nodaļā ir ietverti noteikumi par jurisdikciju. Šīs nodaļas 1. iedaļā ir ietverti vispārīgi noteikumi. Regulas 2., 3. un 4. pantā, kas iekļauti šajā iedaļā, ir noteikts:

"*2. pants*

1. Saskaņā ar šo regulu, personas, kuru domicils ir kādā dalībvalstī, neatkarīgi no viņu pilsonības, var iesūdzēt attiecīgās dalībvalsts tiesā.

2. Uz personām, kas nav tās dalībvalsts pilsoņi, kurā ir to domicils, attiecas jurisdikcijas normas, ko piemēro attiecīgās valsts pilsoņiem.

3. pants

1. Personas, kuru domicils ir kādā dalībvalstī, var iesūdzēt citas dalībvalsts tiesā vienīgi saskaņā ar šīs nodaļas 2. līdz 7. iedaļā izklāstītajiem noteikumiem.

2. Jo īpaši pret tām nepiemēro I pielikumā izklāstītos valsts jurisdikcijas noteikumus.

4. pants

1. Ja atbildētāja domicils nav kādā dalībvalstī, tad katras dalībvalsts tiesu jurisdikciju, ievērojot 22. un 23. pantu, nosaka attiecīgās dalībvalsts tiesību akti.

2. Pret šādu atbildētāju visas personas, kuru domicils ir kādā dalībvalstī, neatkarīgi no viņu pilsonības, šajā valstī var tāpat kā attiecīgās valsts pilsoņi izmantot spēkā esošās jurisdikcijas normas un jo īpaši I pielikumā norādītās normas."

8. 4. iedaļā ir reglamentēta jurisdikcija attiecībā uz patērētāju līgumiem. Tajā ir iekļauts 15., 16. un 17. pants. 15. pantā ir noteikts:

"1. Lietās saistībā ar līgumiem, ko persona — patērētājs — noslēgusi mērķiem, kurus var uzskatīt par nesaistītiem ar viņa arodu vai profesiju, jurisdikciju nosaka šajā iedaļā, neskarot 4. pantu un 5. panta 5. punktu, ja:

[..]

b) tas ir līgums par aizdevumu, kas atmaksājams pa daļām, vai jebkāda cita veida kredītu, kas izsniegts nolūkā finansēt preču iegādi; vai

c) visos citos gadījumos — līgums ir noslēgts ar personu, kas veic komercdarbību vai profesionālo darbību patērētāja domicila dalībvalstī vai jebkādā veidā vērš šādu darbību uz attiecīgo dalībvalsti vai vairākām dalībvalstīm, tostarp attiecīgo dalībvalsti, un līgums ietilpst šādas darbības jomā."

Regulas 16. panta 2. punktā ir paredzēts:

"Otra līgumslēdzēja puse var celt prasību pret patērētāju vienīgi tās dalībvalsts tiesās, kurā ir patērētāja domicils."

Regulas 17. panta 3. punktā ir noteikts:

"No šīs iedaļas noteikumiem var atkāpties vienīgi ar vienošanos:

[..]

3) kas ir noslēgta starp patērētāju un otru līgumslēdzēju pusi, kuriem abiem līguma slēgšanas laikā ir domicils vai pastāvīgā mītnesvieta tajā pašā dalībvalstī un kas piešķir jurisdikciju šīs dalībvalsts tiesām, ar nosacījumu, ka šāda vienošanās nav pretrunā attiecīgās dalībvalsts tiesību aktiem."

9. Regulas Nr. 44/2001 7. iedaļā ir reglamentēta vienošanās par jurisdikciju un iekļauts 23. un 24. pants.

10. Regulas 23. panta 5. punktā ir noteikts:

"Vienošanās vai trasta dibināšanas akta noteikumi, ar ko piešķir jurisdikciju, nav spēkā, ja tie ir pretrunā ar 13., 17. vai 21. pantu vai ja tiesām, kuru jurisdikciju tie izslēdz, ir izņēmuma jurisdikcija saskaņā ar 22. pantu."

11. Regulas 24. pantā ir paredzēts:

"Papildus jurisdikcijai, kas atvasināta no citiem šīs regulas noteikumiem, jurisdikcija ir dalībvalsts tiesai, kurā atbildētājs ierodas. Šo normu nepiemēro, ja atbildētājs ieradies tiesā, lai apstrīdētu jurisdikciju, vai ja citai tiesai ir izņēmuma jurisdikcija saskaņā ar 22. pantu."

12. Regulas 26. panta 1. un 2. punktā ir noteikts:

"1. Ja atbildētājs, kura domicils ir vienā no dalībvalstīm, tiek iesūdzēts tiesā citā dalībvalstī un neierodas tiesā, tiesa pēc savas iniciatīvas paziņo, ka tai nav jurisdikcijas, ja vien tās jurisdikcija nav atvasināta no šīs regulas noteikumiem.

2. Tiesa aptur tiesvedību, kamēr nav pierādīts, ka atbildētājs ir varējis laikus saņemt dokumentu, ar ko celta prasība, vai līdzvērtīgu dokumentu, lai viņš varētu nodrošināt sev aizstāvību, vai ka šajā nolūkā ir veikti visi vajadzīgie pasākumi."

13. Regulas V nodaļā ir ietverti vispārīgi noteikumi. Regulas 59. pantā, kas ir iekļauts šajā nodaļā, ir noteikts:

"1. Lai noteiktu, vai puses domicils ir dalībvalstī, kuras tiesā ir celta prasība, tiesa piemēro savus tiesību aktus.

2. Ja puses domicils nav dalībvalstī, kuras tiesā ir celta prasība, tad, lai noteiktu, vai puses domicils ir citā dalībvalstī, tiesa piemēro attiecīgās dalībvalsts tiesību aktus."

14. Regulas VII nodaļā ir reglamentēta regulas saistība ar citiem tiesību instrumentiem. Šajā nodaļā iekļautajā 67. pantā ir noteikts:

"Šī regula neliedz piemērot noteikumus, kas konkrētos jautājumos reglamentē jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi un kas ietverti Kopienas aktos vai valstu tiesību aktos, kuri saskaņoti ar šādiem aktiem."

3) Direktīva 93/13

15. Direktīva 93/13 ir vērsta pret negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos.

16. Tās 3. pantā ir noteikts:

"1. Līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības [labticības prasībai], tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam.

[..]

3. Pielikumā atrodas indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem."

17. Noteikumi direktīvas 3. panta 1. punkta nozīmē saskaņā ar pielikuma q) apakšpunktu ir noteikumi, kuru mērķis vai sekas ir izslēgt vai kavēt patērētāja tiesības celt prasību tiesā vai izmantot jebkādus citus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, it īpaši pieprasot patērētājam iesniegt sūdzības tikai šķīrējtiesā, uz ko neattiecas juridiskas normas, nevajadzīgi ierobežojot tam pieejamos pierādījumus vai liekot tam pierādīt faktus, kurus atbilstoši attiecīgajiem tiesību aktiem vajadzētu pierādīt citai līguma pusei.

18. Direktīvas 5. panta pirmais un otrais teikums ir šāds:

"Līgumos, kuros visi vai atsevišķi patērētājam piedāvāti noteikumi ir rakstveidā, šiem noteikumiem vienmēr jābūt sastādītiem vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Ja rodas šaubas par kāda noteikuma nozīmi, priekšroka dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam."

19. Šīs direktīvas 6. panta 1. punktā ir noteikts:

"Dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un ka līgums pie tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem."

B — *Valsts tiesību normas*

20. *Občanský soudní řád* (Civilprocesa kodekss, turpmāk tekstā — "*OSŘ*") 173. panta 1. punktā ir paredzēts, ka maksājuma rīkojumu atbildētājam izsniedz personīgi.

21. Saskaņā ar *OSŘ* 29. panta 3. punktu ir iespējams iecelt pārstāvi lietas dalībniekam, kura uzturēšanās vieta nav zināma, kuram nav bijis iespējams izsniegt procesuālos dokumentus zināmajā adresē ārvalstī, kurš ir garīgi slims vai citu ar veselību saistītu iemeslu dēļ nav spējīgs piedalīties tiesvedībā pat uz īsu laiku, vai kurš nav spējīgs saprotami izteikties.

II — Fakti, tiesvedība valsts tiesā un prejudiciālie jautājumi

A — *Fakti*

22. Prasītāja pamata lietā ir saskaņā ar Čehijas tiesībām dibināta juridiska persona, kas reģistrēta Čehijā. Atbildētājs pamata lietā ir Vācijas pilsonis.

23. 2005. gada 19. augustā prasītāja un atbildētājs pamata lietā noslēdza hipotekārā aizdevuma līgumu. Ar to bija jāfinansē nekustamā īpašuma pirkums. Šā līguma slēgšanas dienā atbildētāja pamata lietā dzīvesvieta bija Čehijā.

24. Šā aizdevuma līguma 8. panta 8. punktā prasītāja un atbildētājs pamata lietā vienojās, ka strīda gadījumā jurisdikcija būs tiesai, kuras teritorijā atrodas prasītājas pamata lietā juridiskā adrese, kas prasības celšanas brīdī ir reģistrēta komercreģistrā.

B — *Tiesvedība valsts tiesā*

25. 2008. gada 16. septembrī prasītāja pamata lietā pret atbildētāju pamata lietā iesniedzējtiesā cēla prasību par CZK 4 383 584,60 un nokavējuma procentu piedziņu saistībā ar aizdevuma līgumā noteikto pienākumu neizpildi. 2008. gada 16. oktobrī iesniedzējtiesa izdeva attiecīgu maksājuma rīkojumu.

26. Šo rīkojumu nebija iespējams izsniegt atbildētājam pamata lietā personīgi, kā tas paredzēts *OSŘ* 173. panta 1. punktā. Viņš vairs nedzīvoja adresē *Velká Hleďsebe (CZ), Žižkova 356*, kuru prasītāja pamata lietā bija norādījusi kā atbildētāja pamata lietā dzīvesvietu. Galvenajā iedzīvotāju reģistrā atbildētājam pamata lietā kā pastāvīga dzīvesvieta ir reģistrēta *Mariánské Láznĕ, Třída Vítězství 30/30*. Tomēr no Čehijas Republikas policijas ārvalstnieku dienesta 2009. gada 20. februāra

paziņojuma izrietēja, ka atbildētājs nedzīvoja arī šajā adresē. Saskaņā ar policijas 2009. gada 2. jūnijā sniegto informāciju atbildētājs pamata lietā, uzturoties Čehijā, dzīvo tikai nelielās viesnīcās vai privātos dzīvokļos. Čehijas Republikas ieslodzījuma vietu pārvalde 2009. gada 20. februārī informēja, ka līdz 2009. gada 18. februārim atbildētājs pamata lietā nav izcietis brīvības atņemšanas sodu vai arestu Čehijas Republikas teritorijā. Iesniedzējtiesai arī neizdevās konstatēt, vai atbildētājam Čehijas teritorijā ir kādi radinieki, kuri varētu paziņot par viņa dzīvesvietu. Iesniedzējtiesa norāda, ka saskaņā ar valsts tiesību aktiem nevienu no iepriekš minētajām vietām nevarēja uzskatīt par atbildētāja domicilu. No tā secināja, ka atbildētāja pamata lietā domicils nav Čehijas teritorijā.

27. Tā kā maksājuma rīkojumu nebija iespējams izsniegt, tā izpilde 2009. gada 8. septembrī tika atlikta. Lai varētu turpināt tiesvedību, 2009. gada 3. jūnijā iesniedzējtiesa nolēma piemērot *OSŘ* 29. panta 3. punktu un iecelt par atbildētāja pamata lietā kā personas ar nezināmu dzīvesvietu pārstāvi advokātu Jozefu Haiduku [*Josef Heyduk*]. 2009. gada 26. oktobra atbildes rakstā šis pārstāvis iesniedza iebildumus par faktiem attiecībā uz prasības blakus prasījumiem.

C — *Prejudiciālie jautājumi*

28. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu, kas Tiesas kancelejā tika saņemts 2010. gada 5. jūlijā, iesniedzējtiesa ir uzdevusi šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Ja viens no lietas dalībniekiem tiesvedībā nav tās dalībvalsts pilsonis, kurā notiek tiesvedība, vai šis fakts var būt pārrobežu elements LESD 81. panta nozīmē, kas ir viens no Regulas Nr. 44/2001 piemērošanas nosacījumiem?

2) Vai Regula Nr. 44/2001 liedz piemērot valsts tiesību normas, kas ļauj sākt tiesvedību pret personām, kuru dzīvesvieta nav zināma?

3) Ja atbilde uz otro jautājumu ir noliedzoša, vai tiesas iecelta atbildētāja pārstāvja iesniegtus apsvērumus lietā var uzskatīt par atbildētāja ierašanos vietējā tiesā un šīs tiesas jurisdikcijas atzīšanu Regulas Nr. 44/2001 24. panta nozīmē,

pat ja strīda priekšmets ir prasījums saistībā ar patērētāja līgumu un Čehijas Republikas tiesām nebūtu jurisdikcijas šā strīda izskatīšanai atbilstoši Regulas Nr. 44/2001 16. panta 2. punktam?

4) Vai vienošanos par konkrētas tiesas teritoriālo jurisdikciju var uzskatīt par tādu, kas pamato izvēlētās tiesas starptautisko jurisdikciju Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē, un, ja tā ir, vai tas attiecas arī uz vienošanos par teritoriālo jurisdikciju, kas nav spēkā, pamatojoties uz pārkāptajām Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta prasībām?"

III — Tiesvedība Tiesā

29. Rakstveida apsvērumus iesniedza prasītāja pamata lietā, Čehijas, Dānijas, Francijas, Ungārijas un Nīderlandes valdības, kā arī Eiropas Komisija.

30. 2011. gada 25. maijā notika tiesas sēde, kurā piedalījās, papildināja savus rakstveida apsvērumus un atbildēja uz jautājumiem Čehijas un Dānijas valdības un Komisija.

IV — Lietas dalībnieku galvenie argumenti

A — *Par pirmo prejudiciālo jautājumu*

31. Uzdodot pirmo prejudiciālo jautājumu, iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai ir piemērojami Regulas Nr. 44/2001 noteikumi par jurisdikciju. Tā uzskata, ka to piemērošanas nosacījums ir pārrobežu elementa esamība, tomēr jautā, vai šo elementu var veidot jau vien tas, ka atbildētājam pamata lietā ir citas dalībvalsts pilsonība.

32. Prasītāja pamata lietā, Čehijas, Dānijas, Francijas un Ungārijas valdības, kā arī Komisija uzskata, ka Regulas Nr. 44/2001 noteikumu par jurisdikciju piemērošanas nosacījums ir pārrobežu elementa esamība, turklāt Komisija apgalvo, ka šis elements esot jānosaka, ievērojot konkrētās lietas apstākļus.

33. Kā uzskata prasītāja pamata lietā, Čehijas un Francijas valdības, kā arī Komisija, šāda pārrobežu elementa esamības atzīšanai jau pietiek ar to, ka lietā rodas jautājumi par tiesas starptautisko jurisdikciju, kas tā varot būt, ja atbildētājam pamata lietā ir citas valsts pilsonība. Turklāt Komisija norāda, ka šajā gadījumā neesot skaidrs, kur atrodas atbildētāja domicils.

34. Turpretim Ungārijas, Dānijas un Nīderlandes valdības uzskata, ka apstāklis, ka atbildētājam ir citas dalībvalsts pilsonība, pats par sevi neesot pietiekams, lai pamatotu Regulas Nr. 44/2001 jurisdikciju noteikumu piemērojamību. Tas tādēļ, ka saskaņā ar regulas noteikumiem par jurisdikciju pilsonībai neesot nozīmes.

B — *Par otro prejudiciālo jautājumu*

35. Uzdodot otro prejudiciālo jautājumu, iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai Regulas Nr. 44/2001 tiesību normas liedz piemērot tādas valsts tiesību normas, kāds ir *OSŘ* 29. panta 3. punkts. Saskaņā ar šīm tiesību normām tiesvedība pret personām, kuru dzīvesvieta nav zināma, ir iespējama, ieceļot šim personām pārstāvi. Iesniedzējtiesai ir šaubas par šāda noteikuma atbilstību it īpaši regulas 2. pantam.

36. Visi lietas dalībnieki, kas ir snieguši apsvērumus lietā, apgalvo, ka šāds valsts tiesiskais regulējums atbilstot Savienības tiesību prasībām. Proti, procesuālās tiesības neesot pilnībā saskaņotas ar regulu un tāpēc joprojām noteicošā nozīme esot valsts tiesību aktiem. Ja dalībvalstis ievēro Regulas Nr. 44/2001 prasības, tām ir izvēles brīvība piemērot šādus valsts tiesību noteikumus.

37. Attiecībā uz regulas noteikumiem par starptautisko jurisdikciju, kas jāievēro, Čehijas un Dānijas valdības apgalvo, ka jurisdikciju principā nosakot atbildētāja domicils. Tāpēc iesniedzējtiesai vispirms esot jāpārbauda, vai atbildētāja domicils atrodas Čehijas Republikā vai kādā citā dalībvalstī, turklāt saskaņā ar regulas 59. pantu esot jāpiemēro attiecīgās dalībvalsts tiesību akti. Ja iesniedzējtiesa secinātu, ka atbildētāja domicils nav dalībvalstī, tad atbilstoši Regulas Nr. 44/2001 4. pantam starptautiskā jurisdikcija nosakāma saskaņā ar valsts tiesību aktiem. Čehijas valdības priekšlikums ir pieeja, atbilstoši kurai šādā gadījumā valsts tiesa varētu fiktīvi pieņemt, ka atbildētāja domicils ir kādā dalībvalstī, tomēr tā piebilst, ka šāda pieeja esot *de lege ferenda*

risinājums. Šajā saistībā prasītāja apgalvo, ka atbildētājs pamata lietā neesot patērētājs regulas izpratnē un viņa domicils esot Čehijas Republikā. Prasītāja, pamatojoties uz ilgtermiņa līgumu ar atbildētāju pamata lietā, esot varējusi paļauties uz to, ka atbildētājs ilgstoši dzīvos Čehijas Republikas teritorijā.

38. Par atbildētāja tiesībām uz aizstāvību prasītāja pamata lietā, Ungārijas, Nīderlandes, Francijas un Dānijas valdības norāda, ka, piemērojot šādu valsts tiesisko regulējumu, esot jāņem vērā arī Regulas Nr. 44/2001 26. panta 2. punkts un tajā minētās atbildētāja tiesības uz aizstāvību. Saskaņā ar šo tiesību normu valsts tiesai jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai saistībā ar prasību atbildētājs varētu nodrošināt sev aizstāvību. Ja šie pasākumi būtu veikti, saskaņā ar Hartas 47. panta otro daļu atbildētāja tiesības uz aizstāvību būtu pietiekami aizsargātas. Tomēr regulu nevarot interpretēt tādējādi, ka prasītājam neesot iespējams vērsties pret personu, kuras domicils nav zināms. Tas tādēļ, ka esot jāņem vērā arī prasītāja tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību saskaņā ar Hartas 47. panta pirmo daļu.

39. Turpretim prasītāja pamata lietā un Francijas valdība norāda, ka pārstāvja iecelšana saskaņā ar *OSŘ* 29. panta 3. punktu neierobežojot atbildētāja tiesības uz aizstāvību. Gluži pretēji, šīs iecelšanas mērķis ir tiesību uz aizstāvību ievērošana. Čehijas valdība apgalvo, ka gadījumā, ja saskaņā ar regulas 4. pantu jurisdikciju nosaka atbilstoši valsts tiesību aktiem, Regula Nr. 44/2001 tāpat nebūtu piemērojama.

40. Visbeidzot Nīderlandes un Ungārijas valdības šajā ziņā apgalvo, ka spriedums, kas taisīts, piemērojot tādu valsts tiesību normu, kāds ir *OSŘ* 29. panta 3. punkts, saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 34. panta 2. punktu nevarētu tikt atzīts un izpildīts citā dalībvalstī. Arī Komisija apgalvo, ka noteiktos gadījumos varot tikt piemērots regulas 34. panta 2. punkts.

C — *Par trešo prejudiciālo jautājumu*

41. Uzdodot trešo prejudiciālo jautājumu, iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai tai ir jurisdikcija saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 24. pantu, ja saskaņā ar *OSŘ* 29. panta 3. punktu iecelts pārstāvis ir ieradies tiesā. Šajā saistībā tā norāda, ka starp prasītāju un atbildētāju pamata

lietā noslēgtais aizdevuma līgums ir patērētāja līgums Regulas Nr. 44/2001 15. panta 1. punkta c) apakšpunkta nozīmē. Tāpēc atbilstoši regulas 16. panta 2. punktam jurisdikcija esot tās dalībvalsts tiesām, kurā atrodas patērētāja domicils.

42. Komisija, Ungārijas, Francijas un Čehijas valdības uzskata, ka Regulas Nr. 44/2001 24. pants ir piemērojams arī patērētāju līgumiem.

43. Tomēr, kā uzskata Čehijas, Nīderlandes un Francijas valdības un Komisija, pārstāvja ierašanās nav ierašanās tiesā Regulas Nr. 44/2001 24. panta nozīmē. Šajā saistībā Komisija norāda, ka atbildētāja ierašanās tiesā jēdziens regulas 24. panta nozīmē esot jāinterpretē autonomi. Tiesību uz aizstāvību aizsardzība prasot izskatāmajā lietā neatzīt atbildētāja ierašanos tiesā regulas 24. panta nozīmē, proti, neatkarīgi no tā, kāds esot pārstāvja statuss saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

44. Turpretim Ungārijas valdība un prasītāja pamata lietā apgalvo, ka pārstāvja ierašanās tiesā saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 24. pantu nozīmējot iesniedzējtiesas jurisdikciju. Pārstāvja pilnvaras esot jāizvērtē valsts tiesai.

45. Dānijas valdība uzskata, ka jautājums par to, vai ar pārstāvja ierašanos tiesā ir pamatota jurisdikcija saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 24. pantu, ir jāizvērtē katrā atsevišķā gadījumā.

D — *Par ceturto prejudiciālo jautājumu*

46. Uzdodot ceturto prejudiciālo jautājumu, iesniedzējtiesa vispirms vēlas zināt, vai vienošanos par konkrētas tiesas teritoriālo jurisdikciju var uzskatīt arī par netiešu vienošanos par attiecīgās dalībvalsts tiesu starptautisko jurisdikciju Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē. Tāpat tā vēlas zināt, vai vienošanās par teritoriālo jurisdikciju saistošā spēka neesamība, pamatojoties uz tās negodīgo raksturu Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta nozīmē, var ietekmēt arī šādu netiešu vienošanos par starptautisko jurisdikciju.

47. Čehijas, Dānijas un Francijas valdības, kā arī Komisija apgalvo, ka šāda vienošanās ir netieša vienošanās par jurisdikciju Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē. Ungārijas valdība uzskata, ka šajā ziņā turklāt ir jānošķir šādi gadījumi. Ja ir pārrobežu elements, šāds noteikums varot būt noteikums par starptautisko jurisdikciju regulas 17. panta 3. punkta nozīmē. Ja šāda elementa nav, šādu noteikumu varot uzskatīt par noteikumu par starptautisko jurisdikciju tikai tad, ja tas nav pretrunā līgumslēdzēju pušu gribai.

48. Turklāt Francijas valdība un Komisija apgalvo, ka valsts tiesai pēc savas iniciatīvas esot jāpārbauda, vai šis noteikums nav negodīgs Direktīvas 93/13 6. panta izpratnē.

49. Kā uzskata prasītāja pamata lietā, šāds noteikums neesot jāuzskata par negodīgu noteikumu Direktīvas 93/13 6. panta nozīmē, jo, pirmkārt, neesot patērētāja līguma un, otrkārt, starp prasītājas pamata lietā juridisko adresi Prāgā un atbildētāja pamata lietā dzīvesvietu neesot ļoti liels attālums.

50. Visbeidzot Čehijas un Ungārijas valdības uzskata, ka šāda vienošanās par starptautisko jurisdikciju esot spēkā arī tad, ja saskaņā ar Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu nav spēkā vienošanās par teritoriālo jurisdikciju. Šajā ziņā Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkts attiecībā pret Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktu un 6. pantu esot jāaplūko kā *lex specialis*. Turpretim Dānijas un Francijas valdības, kā arī Komisija apgalvo, ka spēkā neesošs noteikums Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta nozīmē nevarot būt arī spēkā esoša vienošanās par starptautisko jurisdikciju Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē.

V — Juridiskais vērtējums

51. Pamata lietu raksturo fakts, ka prasītāja iesniedzējtiesā ir cēlusi prasību pret atbildētāju, kura dzīvesvieta nav zināma. Šādā gadījumā saskaņā ar *OSŘ* 29. panta 3. punktu iesniedzējtiesa var iecelt pārstāvi atbildētājam. Tomēr tā jautā, vai tiesvedības pret atbildētāju turpināšana šajos apstākļos atbilst Savienības tiesību prasībām, un it īpaši Regulai Nr. 44/2001.

52. Tā kā iesniedzējtiesas šajā ziņā četri uzdotie jautājumi savā starpā ir cieši saistīti, es tos izvērtēšu kopā. Vispirms pievērsīšos jautājumam, vai tāds tiesiskais regulējums, kāds ir *OSŘ* 29. panta 3. punkts, principā atbilst Regulai Nr. 44/2001 (A). Uz šo jautājumu jāatbild apstiprinoši. Tomēr, piemērojot šādu tiesisko regulējumu, valsts tiesai jāņem vērā Savienības tiesību prasības, kas it īpaši izriet no regulas. Vispirms tie ir regulā paredzētie jurisdikcijas noteikumi (B) un pēc tam — minimālās prasības par atbildētāja tiesībām uz aizstāvību (C).

A — *Tāda tiesību noteikuma, kāds ir* OSŘ *29. panta 3. punkts, vispārēja atbilstība Savienības tiesību normām*

53. Kā izriet no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu, pārstāvja iecelšana atbilstoši *OSŘ* 29. panta 3. punktam ļauj turpināt tiesvedību pret atbildētāju pamata lietā, kaut arī viņa dzīvesvieta nav zināma un prasības pieteikums viņam personīgi nav izsniegts.

54. Regulas Nr. 44/2001 tiesību normas principā neliedz piemērot šādu valsts tiesisko regulējumu. Tas tādēļ, ka ar Regulu Nr. 44/2001 ir jāsaskaņo noteikumi par to, kā sadalīt tiesu jurisdikciju civillietās un komerclietās attiecībās starp līgumslēdzējām valstīm un atvieglot spriedumu izpildi, nevis saskaņot pārējās dalībvalstu procesuālo tiesību normas [7]. Tādējādi dalībvalstis principā var brīvi izvēlēties pieņemt tādu procesuālo regulējumu kā *OSŘ* 29. panta 3. punkts, saskaņā ar kuru atbildētājam, kura dzīvesvieta nav zināma, var iecelt pārstāvi, lai varētu turpināt pret viņu tiesvedību [8].

55. Tomēr valsts tiesai, piemērojot savas valsts tiesisko regulējumu, pilnībā jānodrošina Savienības tiesību efektivitāte. Tādā gadījumā, kāds ir aplūkots šajā, tai it īpaši jāņem vērā Regulā Nr. 44/2001 paredzētie jurisdikcijas noteikumi un jāgarantē atbildētāja tiesības uz aizstāvību [9].

7 — Tiesas 2004. gada 5. februāra spriedums lietā C-18/02 *DFDS Torline* (*Recueil*, I-1417. lpp., 23. punkts). Par Briseles konvenciju skat. Tiesas 1990. gada 15. maija spriedumu lietā C-365/88 *Hagen* (*Recueil*, I-1845. lpp., 17. punkts), kā arī 1995. gada 7. marta spriedumu lietā C-68/93 *Shevill* u.c. (*Recueil*, I-415. lpp., 35. punkts).

8 — Šajā saistībā skat. 1985. gada 11. jūnija spriedumu lietā 49/84 *Debaecker* un *Plouvier* (*Recueil*, 1779. lpp., 10. un nākamie punkti), kurā Tiesa ir atzinusi šādu normu eksistenci un to vispārēju atbilstību Briseles konvencijas sistēmai.

9 — Tiesas 1990. gada 15. maija spriedums lietā *Hagen* (minēts 7. zemsvītras piezīmē, 20. punkts) un spriedums lietā *Shevill* (minēts 7. zemsvītras piezīmē, 36. punkts).

B — *Regulas Nr. 44/2001 noteikumu par jurisdikciju ņemšana vērā*

56. Pārstāvja iecelšana atbildētājam pamata lietā iesniedzējtiesu neatbrīvo no pienākuma ievērot Regulas Nr. 44/2001 noteikumus par jurisdikciju. Šie noteikumi ir piemērojami tādā situācijā, kāda ir šajā lietā (1). Tāpēc iesniedzējtiesai jāpārbauda, vai tās jurisdikcija atbilst šiem noteikumiem (2).

1) Par Regulas Nr. 44/2001 jurisdikcijas noteikumu piemērojamību

57. Kā izriet no pirmā prejudiciālā jautājuma, iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai izskatāmajā lietā ir piemērojami Regulā Nr. 44/2001 paredzētie jurisdikcijas noteikumi.

58. Uz šo jautājumu jāatbild apstiprinoši.

59. Atbilstoši Tiesas judikatūrai [10], kas gan vēl ir pieņemta par Briseles konvencijas jurisdikcijas noteikumiem, bet ir attiecināma uz Regulu Nr. 44/2001 [11], šo noteikumu piemērošanas nosacījums ir pārrobežu elementa esamība [12]. Šāda pārrobežu elementa esamībai pietiek ar to, ka dalībvalsts tiesai rodas jautājumi par savu starptautisko jurisdikciju [13].

60. Šajā lietā aplūkojamā gadījumā rodas turpmāk minētie jautājumi.

61. Šādi jautājumi var rasties ne tikai tad, ja citas valsts iesaistīšanās ir pamatota ar lietas dalībnieku domicilu, strīda priekšmetu vai strīdīgā notikuma vietu. Arī apstākļi, ka atbildētājam pamata lietā ir citas dalībvalsts pilsonība [14] un ka iesniedzējtiesai nav zināma viņa dzīvesvieta, var būt iemesls, lai rastos šādi jautājumi par tiesas starptautisko jurisdikciju.

62. Turklāt to, ka ir piemērojami Regulas Nr. 44/2001 noteikumi par jurisdikciju, apstiprina šajā lietā aplūkojamā gadījumā vērā ņemamā regulas 16. panta 2. punkta jēga un mērķis. Saskaņā ar šo tiesību normu prasību pret patērētāju principā var celt vienīgi tās dalībvalsts tiesās, kurā atrodas patērētāja

10 — 2005. gada 1. marta spriedums lietā C-281/02 *Owusu* (Krājums, I-1383. lpp., 25. un 26. punkts).

11 — Par šīs judikatūras vispārēju attiecināšanu skat. 2009. gada 16. jūlija spriedumu lietā C-189/08 *Zuid-Chemie* (Krājums, I-6917. lpp., 18. punkts) un 2009. gada 14. maija spriedumu lietā C-180/06 *Ilsinger* (Krājums, I-3961. lpp., 41. punkts).

12 — Spriedums lietā *Owusu* (minēts 10. zemsvītras piezīmē, 25. punkts).

13 — Turpat, 26. punkts.

14 — Šajā nozīmē man šķiet jāsaprot arī apsvērumi Ženāra [*Jenard*] ziņojuma (OV 1979, C 59, 1. lpp.) 8. lpp., saskaņā ar kuriem pārrobežu elements Briseles I konvencijas nozīmē ir tad, ja atbildētājs ir ārvalstnieks.

domicils. Šo noteikumu nepiemērošana šajā lietā aplūkojamā gadījumā, kurā tiesa ir vienīgi konstatējusi, ka atbildētāja domicils neatrodas attiecīgajā dalībvalstī, radītu risku, ka pret atbildētāju tiks celta prasība dalībvalstī, kur atrodas tiesa, kaut arī viņa domicils attiecīgajā gadījumā atrodas citā dalībvalstī. Tas padarītu neefektīvu regulas 16. panta 2. punkta aizsargājošo mērķi.

63. Pret Regulas Nr. 44/2001 noteikumu par jurisdikciju piemērojamību šajā lietā aplūkojamā gadījumā, pirmkārt, iebildumi ir Ungārijas valdībai, jo saskaņā ar regulas 2. panta 2. punktu personām, kas nav attiecīgās valsts pilsoņi, un pilsoņiem, kuru domicils ir attiecīgajā dalībvalstī, jāpiemēro vieni un tie paši noteikumi. Otrkārt, Nīderlandes valdība apgalvo, ka regulā paredzētie noteikumi par starptautisko jurisdikciju principā ir saistīti ar domicilu un pilsonībai nav nozīmes.

64. Šie iebildumi nepārliecina.

65. Jautājums, ar kādiem nosacījumiem ir piemērojami Regulas Nr. 44/2001 noteikumi par jurisdikciju, no vienas puses, ir jānorobežo no jautājuma, atbilstoši kādiem kritērijiem saskaņā ar šiem noteikumiem nosaka starptautisko jurisdikciju, no otras puses. Tiesību normās, uz kurām atsaucas minētās valdības, ir ietverti kritēriji, saskaņā ar kuriem nosaka starptautisko jurisdikciju, *ja* ir piemērojami regulas noteikumi par jurisdikciju. Tomēr no šiem kritērijiem nevar secināt, kad vispār ir piemērojami regulas noteikumi par jurisdikciju.

66. Tādējādi starpsecinājumā jākonstatē, ka Regulas Nr. 44/2001 noteikumi par jurisdikciju izskatāmajā lietā ir piemērojami un iesniedzējtiesai tie ir jāņem vērā.

2) Par iesniedzējtiesas jurisdikciju

67. Iesniedzējtiesai jāpārbauda, vai tai ir jurisdikcija saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 tiesību normām.

68. Kā izriet no tās uzdotā trešā prejudiciālā jautājuma, šajā saistībā tā vispirms vēlas zināt, vai, pamatojoties uz to, ka bez atbildētāja gribas un viņam nezinot ieceltais pārstāvis ir ieradies tiesā, tā varētu būt ieguvusi jurisdikciju saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 24. pantu (a). Pēc tam ar ceturto prejudiciālo jautājumu tā

vēlas noskaidrot, vai tai varētu būt starptautiskā jurisdikcija, pamatojoties uz vienošanos par starptautisko jurisdikciju saskaņā ar regulas 17. panta 3. punktu (b).

69. Ja iesniedzējtiesa nevar pamatot savu jurisdikciju ne ar vienu no iepriekš minētajām normām, tai jāņem vērā Regulas Nr. 44/2001 16. panta 2. punktā paredzētais jurisdikcijas noteikums. Saskaņā ar šo tiesību normu otra līgumslēdzēja puse var celt prasību pret patērētāju vienīgi tās dalībvalsts tiesās, kurā ir patērētāja domicils (c). Ja arī šo normu nevar piemērot, manuprāt, ir piemērojams regulas 4. pants, saskaņā ar kuru starptautisko jurisdikciju nosaka iesniedzējtiesas valsts tiesību akti (d).

a) Par ierašanos tiesā saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 24. pantu

70. Saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 24. pantu jurisdikcija ir tiesai, kurā atbildētājs ierodas uz lietas izskatīšanu. Šo normu nepiemēro, ja atbildētājs ieradies tiesā, lai apstrīdētu jurisdikciju, vai ja citai tiesai ir izņēmuma jurisdikcija saskaņā ar 22. pantu.

71. Iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai šī tiesību norma ir piemērojama arī patērētāju līgumiem. Uz to jāatbild apstiprinoši (i). Tomēr pēc tam rodas jautājums, vai bez atbildētāja gribas un viņam nezinot iecelta pārstāvja ierašanās tiesā var būt atbildētāja ierašanās tiesā šīs tiesību normas nozīmē (ii).

i) Piemērojamība patērētāju līgumiem

72. Vispirms jānorāda, ka Regulas Nr. 44/2001 24. pants ir piemērojams arī patērētāju līgumiem regulas II nodaļas 4. iedaļas nozīmē.

73. Spriedumā lietā *Bilas* Tiesa ir atzinusi, ka regulas 24. pants ir piemērojams apdrošināšanas jomā regulas II nodaļas 3. iedaļas nozīmē [15]. Šī judikatūra ir attiecināma uz patērētāju līgumiem šīs pašas nodaļas 4. iedaļas nozīmē. Minētajā spriedumā Tiesa ir izteikusies, ka regulas 24. panta pirmais teikums attiecas uz visiem strīdiem, kuros tiesas, kas izskata lietu, jurisdikcija neizriet no citām šīs regulas normām. Tādējādi šī tiesību norma ir piemērojama arī gadījumos, kuros tiesā ir

15 — 2010. gada 20. maija spriedums lietā C-111/09 *ČPP Vienna Insurance Group* (Krājums, I-4545. lpp., 19.–33. punkts).

celta prasība, pārkāpjot minētās regulas tiesību noteikumus. Tā nozīmē, ka atbildētāja ierašanos tiesā var uzskatīt par vārdos neizteiktu tiesas, kas izskata lietu, jurisdikcijas atzīšanu un līdz ar to par tās jurisdikcijas noteikšanu [16]. Pēc tam Tiesa ir atzinusi, ka regulas 24. panta otrajā teikumā ir paredzēti izņēmumi no principa par ierašanos tiesā, bet šis izņēmums, kas ir jāinterpretē šauri, attiecas tikai uz tajā skaidri norādītajiem gadījumiem [17]. Tomēr šeit Tiesa nav izteikusies ne par noteikumu par jurisdikciju lietās, kas attiecas uz apdrošināšanu, regulas II nodaļas 3. iedaļas nozīmē neievērošanu, ne par noteikumu par patērētāju līgumiem regulas II nodaļas 4. iedaļas nozīmē neievērošanu.

74. Tādējādi Regulas Nr. 44/2001 24. pants ir piemērojams arī patērētāju līgumiem regulas II nodaļas 4. iedaļas nozīmē [18].

ii) Par atbildētāja ierašanās tiesā jēdzienu

75. Tomēr rodas nākamais jautājums, vai šajā lietā aplūkojamā gadījumā var runāt par atbildētāja ierašanos tiesā Regulas Nr. 44/2001 24. panta nozīmē. Konkrēti šo jautājumu iesniedzējtiesa gan nav uzdevusi. Tomēr prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā Tiesa iesniedzējtiesai var sniegt norādes, kas tai šķiet lietderīgas pamata lietas izspriešanā [19].

76. Atbildētāja ierašanās tiesā jēdziens Regulas Nr. 44/2001 24. panta nozīmē ir autonoms Savienības tiesību jēdziens, kas jāinterpretē vienveidīgi. Atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai regulas normas principā ir jāinterpretē autonomi un ievērojot regulas sistēmu un mērķus [20]. Citādi ir, ja tiek nepārprotami norādīts uz valsts tiesību aktiem vai no attiecīgajām tiesību normām izriet, ka Savienības likumdevējs šo jautājumu ir vēlējies atstāt dalībvalstu tiesību aktu ziņā. Attiecībā uz atbildētāja ierašanās tiesā jēdzienu regulas 24. panta nozīmē tas nav acīmredzams.

16 — Turpat, 21. punkts.

17 — Turpat, 23.–26. punkts.

18 — Tam piekrīt Geimer, R. izdevumā Geimer, R., Schütze, R., *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, Beck, 2. izdevums, 2004, 24. pants, 36. punkts; Staudinger, A. izdevumā Rauscher, T., *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht*, Sellier, 2011, 24. pants, 11. punkts. Par nostāju, kurai piekrīt lielākā daļa autoru, skat. Mankowski, P., "Besteht der Europäische Gerichtsstand der rügelosen Einlassung auch gegen von Schutzregimes besonders geschützte Personen?", no: *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 2010, 667. un nākamās lpp., kurš pats tomēr kritizē, ka nepietiekami tiek ņemta vērā paredzētā patērētāja aizsardzība kā vājāks aizsargājošais mērķis.

19 — 1984. gada 28. februāra spriedums lietā 294/82 *Einberger* (*Recueil*, 1177. lpp., 6. punkts) un 1992. gada 16. jūlija spriedums lietā C-187/91 *Belovo* (*Recueil*, I-4937. lpp., 13. punkts).

20 — 2009. gada 16. jūlija spriedums lietā C-189/08 *Zuid-Chemie* (Krājums, I-6917. lpp., 17. punkts), 2008. gada 2. oktobra spriedums lietā C-372/07 *Hassett* un *Doherty* (Krājums, I-7403. lpp., 17. punkts) un 2009. gada 23. aprīļa spriedums lietā C-167/08 *Draka NK Cables* u.c. (Krājums, I-3477. lpp., 19. punkts).

77. Tādējādi no atbildētāja ierašanās tiesā jēdziena saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 24. pantu izriet Savienības tiesībās paredzētās minimālās prasības, kas dalībvalstīm jāņem vērā [21]. Tas gan nenozīmē, ka pilnībā zūd valsts procesuālo tiesību normu nozīme. Gluži pretēji — tās jāpiemēro papildus [22].

78. Šajā lietā aplūkojamā gadījumā rodas jautājums, vai pieņēmums par atbildētāja ierašanos tiesā Regulas Nr. 44/2001 24. panta nozīmē atbilst šīm Savienības tiesību minimālajām prasībām arī tad, ja tiesā ierodas tāds pārstāvis, kurš patērētājam kā atbildētājam iecelts bez viņa gribas un viņam nezinot.

79. Spriedumā lietā *Hendrikman* [23] Tiesa ir atzinusi, ka tāda pārstāvja ierašanos tiesā, kuru nav pilnvarojis pats atbildētājs, nevar interpretēt kā atbildētāja ierašanos tiesā atbilstoši Briseles I konvencijas 27. panta 2. punktam, tiesību normai, kas bija spēkā pirms Regulas Nr. 44/2001 34. panta 2. punkta pieņemšanas [24].

80. Ņemot vērā šo judikatūru, domāju, ka atbildētāja ierašanās tiesā jēdziens Regulas Nr. 44/2001 24. pantā ir interpretējams tādējādi, ka pārstāvis, kas iecelts patērētājam kā atbildētājam bez viņa gribas un viņam nezinot, nevar ierasties tiesā savā vārdā. Izskatāmajā lietā runa gan ir par tiesas ieceltu pārstāvi, nevis — kā lietā *Hendrikman* — par advokātu bez pilnvarojuma. Turklāt šajā lietā runa ir par to, kā interpretēt Regulas Nr. 44/2001 24. pantu, kas ir piemērojams sākotnējā tiesvedībā, nevis regulas 34. panta 2. punktu, kas ir piemērojams sprieduma atzīšanas procedūrā. Tomēr man šķiet, ka šīs judikatūras loģisko pamatojumu var attiecināt uz šajā lietā aplūkojamo gadījumu.

21 — Tiesas 1981. gada 24. jūnija spriedums lietā 150/80 *Elefanten Schuh* (*Recueil*, 1671. lpp., 16. punkts). Tāpat arī Geimer, R. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 24. pants, 30. punkts.

22 — Calvo Caravaca, A. L. un Carrascosa Gonzalez, J. izdevumā Mangus, U., Mankowski, P., *Brussels I Regulation*, Sellier, 2007, 24. pants, 10. punkts; Kropholler, J., *Europäisches Zivilprozessrecht*, Verlag Recht und Wirtschaft, 8. izdevums, 2005, 24. pants, 7. punkts. Argumentu pret to, šķiet, nav arī apsvērumos Ženāra ziņojuma (minēts 14. zemsvītras piezīmē) 38. lpp., proti, ka jautājums par ierašanās tiesā interpretāciju ir risināms atbilstoši valsts tiesību aktiem. Proti, manuprāt, to nevar skaidrot tādējādi, ka jautājums par ierašanās tiesā faktu ir atkarīgs tikai no valsts tiesību normām. Drīzāk tas būtu jāsaprot tādējādi, ka prasības attiecībā uz ierašanās tiesā jēdzienu izriet no Savienības tiesību normām, bet tās var papildināt ar attiecīgajiem valsts procesuālajiem noteikumiem.

23 — Tiesas 1996. gada 10. oktobra spriedums lietā C-78/95 *Hendrikman* un *Feyen* (*Recueil*, I-4943. lpp.).

24 — Turpat, 18. punkts. Šajā saistībā nevar neminēt spriedumu lietā *ČPP Vienna Insurance Group* (minēts 15. zemsvītras piezīmē, 33. punkts). Saskaņā ar to valsts tiesai pēc savas iniciatīvas nav jāpārbauda, vai atbildētājs, kurš ir vājākā līgumslēdzēja puse Regulas Nr. 44/2001 II nodaļas 3.–5. iedaļas nozīmē, spēj pēc būtības pilnībā apzināties savas aizstāvības sekas. Tomēr valsts tiesa, ievērojot šīs tiesību normas mērķi nodrošināt lielāku aizsardzību vājākajai līgumslēdzējai pusei, pēc savas iniciatīvas var pārliecināties, ka šajos apstākļos atbildētājam ir labi zināmas viņa ierašanās tiesā sekas.

81. Proti, būtisks Regulas Nr. 44/2001 mērķis ir aizsargāt atbildētāja tiesības uz aizstāvību [25], kas kā pamattiesības ir nostiprinātas Hartas 47. panta otrajā daļā. Manuprāt, šim mērķim pretrunā ir tas, ka izskatāmajā lietā tāda pārstāvja ierašanos tiesā, kurš iecelts bez atbildētāja gribas un viņam nezinot, attiecina uz atbildētāju. Tas tādēļ, ka, pirmkārt, atbildētājs šādā gadījumā nevar apzināti pieņemt lēmumu par procesa organizatoriskiem jautājumiem. Otrkārt, pārstāvis, kurš nesazinās ar atbildētāju, regulāri nesaņem vajadzīgo informāciju, lai varētu novērtēt, vai ierašanās tiesā regulas 24. panta nozīmē var būt atbildētāja interesēs. Treškārt, šis informācijas trūkums var apgrūtināt pārstāvja iespējas apstrīdēt attiecīgās tiesas jurisdikciju.

82. Turklāt jāņem vērā, ka ar Regulas Nr. 44/2001 16. panta 2. punktu patērētājs jāaizsargā pret to, ka pret viņu tiek celta prasība citu dalībvalstu tiesās, nevis viņa domicila valsts tiesās. Uz patērētāju attiecinot bez viņa gribas un viņam nezinot iecelta pārstāvja ierašanos tiesā un tādējādi pamatojot tās tiesas jurisdikciju, kas iecēlusi šo pārstāvi, rodas risks, ka tiks ierobežota regulas 16. panta 2. punkta lietderīgā iedarbība.

83. Tāpat jāievēro, ka ierašanās tiesā Regulas Nr. 44/2001 24. panta nozīmē nosaka tiesas atrašanās vietu un līdz ar to arī *lex fori*, kas var būtiski ietekmēt lietas iznākumu.

84. Pamatojoties uz iepriekš minētajiem apsvērumiem, bez atbildētāja gribas un viņam nezinot iecelta pārstāvja ierašanos tiesā principā nevar uzskatīt par paša atbildētāja ierašanos tiesā atbilstoši regulas 24. pantam.

iii) Secinājumi

85. Secinot jākonstatē, ka, lai gan regulas 24. pants ir piemērojams patērētāju līgumiem, tomēr tāda pārstāvja ierašanos tiesā, kas patērētājam kā atbildētājam iecelts bez viņa gribas un viņam nezinot, nevar uzskatīt par ierašanos tiesā Regulas Nr. 44/2001 24. panta nozīmē. Tādējādi iesniedzējtiesa, lai pamatotu

25 — Spriedums lietā *Hendrikman* (minēts 23. zemsvītras piezīmē, 18. punkts).

savu jurisdikciju, nevar balstīties uz šo tiesību normu [26].

ievērojot regulas 17. panta nosacījumus. Piemēram, atbilstoši šīs tiesību normas 3. punktam patērētājs un otra līgumslēdzēja puse var vienoties, ka jurisdikcija ir tās dalībvalsts tiesām, kurā abām līgumslēdzējām pusēm līguma slēgšanas laikā ir domicils vai pastāvīgā mītnesvieta, ar nosacījumu, ka šāda vienošanās nav pretrunā attiecīgās dalībvalsts tiesību aktiem.

b) Par vienošanos par starptautisko jurisdikciju saskaņā ar regulas 17. panta 3. punktu

86. Kā izriet no ceturtā prejudiciālā jautājuma, iesniedzējtiesa arī jautā, vai tās starptautisko jurisdikciju šajā lietā aplūkojamā gadījumā var pamatot ar vienošanos par starptautisko jurisdikciju Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē.

i) Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta piemērošanas joma

87. Atbilstoši iesniedzējtiesas sniegtajai informācijai izskatāmajā lietā runa ir par patērētāja līgumu Regulas Nr. 44/2001 15. panta 1. punkta c) apakšpunkta nozīmē, tādējādi ir piemērojamas minētās regulas II nodaļas 4. iedaļas speciālās normas. Saskaņā ar regulas 16. panta 2. punktu prasību pret patērētāju principā var celt tikai tās dalībvalsts tiesās, kurā ir viņa domicils. Tomēr līgumslēdzējas puses var vienoties par atšķirīgu jurisdikciju,

88. Izskatāmajā lietā vispirms rodas jautājums, vai Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punktu var piemērot arī tad, ja prasības celšanas laikā atbildētāja pamata lietā domicils, iespējams, vairs nav kādā dalībvalstī.

26 — Līdz ar to izskatāmajā lietā nav nozīmes arī jautājumam, vai vispār var piemērot regulas 24. pantu, ja atbildētāja domicils nav kādā dalībvalstī. Par šo jautājumu skat. Geimer, R. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 24. pants, 22.–25. punkts; Calvo Caravaca, A. L., Carrascosa Gonzalez, J. (minēti 22. zemsvītras piezīmē), 24. pants, 28. un nākamie punkti.

89. Uz šo jautājumu jāatbild apstiprinoši.

90. Proti, šīs tiesību normas piemērošanai pietiek ar to, ka abu līgumslēdzēju pušu domicils līguma slēgšanas laikā bija attiecīgajā dalībvalstī [27]. Šāda interpretācija atbilst šīs tiesību normas *ratio legis* — aizsargāt patērētāja līgumslēdzēju pusi [28]. Šo mērķi var efektīvi īstenot tikai tad, ja šādu vienošanos neietekmē vēlāka dzīvesvietas maiņa, pat ja šī dzīvesvieta tiek pārcelta uz trešo valsti [29].

ii) Patērētāja un otras līgumslēdzējas puses domicils tajā pašā dalībvalstī

91. Saskaņā ar iesniedzējtiesas sniegto informāciju gan prasītājas, gan atbildētāja pamata lietā domicils līguma slēgšanas laikā bija Čehijas Republikā, līdz ar to ir ievērots Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nosacījums.

iii) Netieša vienošanās par Čehijas tiesu starptautisko jurisdikciju

92. Iesniedzējtiesa uzdod jautājumu, vai vienošanās par teritoriālo jurisdikciju, saskaņā ar kuru strīds jāizskata tiesai, kuras teritorijā prasības celšanas laikā bija prasītājas pamata lietā juridiskā adrese, var būt vienošanās par starptautisko jurisdikciju Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē.

93. Vispirms iesniedzējtiesai jāpārbauda, vai prasītāja un atbildētājs pamata lietā ir vienojušies, ka ar aizdevuma līgumu saistīto strīdu izskatīšanai starptautiskā jurisdikcija būs Čehijas tiesām. Tā kā nav attiecīgu Savienības tiesību normu, iesniedzējtiesai, piemērojot valsts tiesību normas, ir jāpārbauda, vai no vienošanās par teritoriālo jurisdikciju var izrietēt netieša vienošanās par starptautisko jurisdikciju. Saskaņā ar iesniedzējtiesas sniegto informāciju, piemērojot Čehijas tiesību aktus, tas šķiet iespējams. Faktiski divas līgumslēdzējas puses, kuru abu domicils ir tajā pašā dalībvalstī, vienojoties par konkrētas tiesas

27 — Šajā ziņā arī Geimer, R. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 17. pants, 10. punkts.

28 — Skat. Ženāra ziņojuma (minēts 14. zemsvītras piezīmē) 33. lpp.; Geimer, R. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 17. pants, 7. punkts.

29 — Tādējādi regulas 4. pants, saskaņā ar kuru tad, ja atbildētāja domicils nav kādā dalībvalstī, katras dalībvalsts tiesu jurisdikciju nosaka attiecīgās dalībvalsts tiesību akti, ir jāinterpretē tādējādi, ka tas ir piemērojams, tikai ievērojot vienošanos regulas 17. panta 3. punkta nozīmē.

jurisdikciju strīda gadījumā, parasti vēlas noteikt ne tikai teritoriālās jurisdikcijas tiesu, bet netieši arī starptautiskās jurisdikcijas tiesas.

iv) Par vienošanās pieņemamību saskaņā ar valsts tiesību aktiem

95. Ja iesniedzējtiesa secina, ka prasītāja un atbildētājs pamata lietā ir vienojušies par Čehijas tiesu jurisdikciju, saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punktu tai arī jāpārbauda, vai šāds noteikums ir pieņemams saskaņā ar Čehijas tiesību aktiem.

94. Turpinot rodas jautājums, vai šādas netiešas vienošanās var ņemt vērā saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punktu. Uz šo jautājumu jāatbild apstiprinoši. Šīs tiesību normas teksts neparedz nekādus ierobežojumus, ja vienošanās ir skaidri formulēta. Turklāt šīs tiesību normas piemērošanas jomas ierobežošana tikai ar skaidri formulētu vienošanos pārmērīgi ierobežotu normas lietderīgo iedarbību. Parasti regulas 17. panta 3. punkts tiks piemērots gadījumos, kad vienošanās slēgšanas laikā vēl nav pastāvējis pārrobežu elements un ir radies tikai vēlāk, kad patērētājs savu domicilu ir pārcēlis uz citu dalībvalsti. Šādā sākotnējā situācijā līgumslēdzējas puses parasti neuzskata par vajadzīgu vienoties par tās dalībvalsts tiesu starptautisko jurisdikciju, kurā ir to abu domicils. Ierobežojums saistībā ar skaidri formulētu vienošanos būtu arī pretrunā šīs tiesību normas mērķim aizsargāt patērētāja līgumslēdzēju pusi pret jurisdikcijas maiņu, ko var izraisīt patērētāja izbraukšana no dalībvalsts [30].

96. Iesniedzējtiesa šaubās par šādas vienošanās saistošo spēku. Šajā ziņā tā norāda, ka noteikums par teritoriālo jurisdikciju, saskaņā ar kuru strīds jāizšķir pēc prasītājas juridiskās adreses kompetentajai tiesai, varētu būt negodīgs Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta nozīmē un līdz ar to tas nebūtu saistošs šīs direktīvas 6. panta nozīmē, jo prasītājas pamata lietā juridiskā adrese līguma noslēgšanas laikā bija Prāgā un atbildētāja pamata lietā dzīvesvieta bija Marienbādē.

97. Šajā saistībā, pirmkārt, rodas jautājums, vai un kādā mērā ir vērtējama pati netiešā vienošanās par starptautisko jurisdikciju, ņemot vērā Direktīvas 93/13 prasības. Otrkārt, ir jāautā, vai vienošanās par teritoriālo

30 — Skat. Ženāra ziņojuma (minēts 14. zemsvītras piezīmē) 33. lpp.

jurisdikciju iespējamā saistošā spēkā neesamība var ietekmēt arī netiešo vienošanos par starptautisko jurisdikciju. Treškārt, es pievērsīšos kritērijiem, saskaņā ar kuriem nosaka vienošanās par teritoriālo jurisdikciju negodīgumu.

— Par vienošanās par starptautisko jurisdikciju vērtējumu, izmantojot Direktīvas 93/13 kritērijus

98. Saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punktu vienošanās par starptautisko jurisdikciju nedrīkst būt pretrunā valsts tiesību aktiem. Tā kā dalībvalstīm, izstrādājot savus tiesību aktus, jāņem vērā Savienības tiesību prasības, šajā saistībā it īpaši jāņem vērā Direktīvas 93/13 prasības [31]. Tādējādi uz noteikumiem par starptautisko jurisdikciju, kas ietilpst šīs direktīvas piemērošanas jomā un tātad tiek izmantoti komersanta vispārējos darījumu noteikumos, principā attiecas direktīvas 3. panta 1. punktā minētā negodīguma pārbaude un tās 5. pantā paredzētā skaidrības un saprotamības prasība.

99. Tomēr, vērtējot šāda noteikuma negodīgumu, nevar palikt neievērots, ka Savienības likumdevējs, pieņemot Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punktu, patērētāja līgumslēdzējai pusei vēlējās nodrošināt iespēju novērst starptautiskās jurisdikcijas maiņu gadījumā, ja patērētājs izbrauktu no kopējās dalībvalsts. Ņemot vērā šo likumdevēja izpratni, noteikumu par starptautisko jurisdikciju, kas ietilpst Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā, nevar uzskatīt par negodīgu direktīvas 3. panta 1. punkta nozīmē jau tāpēc vien, ka saskaņā ar to patērētāja un komersanta strīdu izšķiršanai starptautiskā jurisdikcija ir tās dalībvalsts tiesām, kurā ir abu līgumslēdzēju pušu domicils vienošanās noslēgšanas laikā. Regulas 17. panta 3. punkta piemērošanu attiecinot tikai uz līgumiem, kas nav vispārējie darījumu noteikumi Direktīvas 93/13 nozīmē, tiktu būtiski ierobežota Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta lietderīgā iedarbība.

100. Līdzīgi ir ar prasībām, kas Direktīvas 93/13 5. panta pirmajā teikumā paredzētas šāda, vienojoties par teritoriālās jurisdikcijas

31 — Tam piekrīt Heinig, J., *Grenzen von Gerichtsstandsvereinbarungen im Europäischen Zivilprozessrecht*, Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 2010, 337. un nākamās lpp.; Staudinger, A. izdevumā Rauscher, T. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 17. pants, 3. un 6. punkts; Nielsen, P. A. izdevumā Magnus, U., Mankowsky, P. (minēts 22. zemsvītras piezīmē), 17. pants, 4. punkts. Tam nepiekrīt Geimer, R. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 17. pants, 3. punkts, norādot uz *lex posterior* principu. Tomēr šis princips nevar pamatot pilnīgu Direktīvas 93/13 aizstāšanu ar Regulu Nr. 44/2001, jo regulas 17. panta 3. punktā ir nepārprotami norādīts uz nepieciešamo pieņemamību saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

noteikumu, netieši vienlaikus saskaņota noteikuma par starptautisko jurisdikciju skaidrībai un saprotamībai. Arī šajā ziņā jāņem vērā likumdevēja izpratne, kas izriet no Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta. Pieeja, saskaņā ar kuru skaidrības un saprotamības prasība liegtu atsaukties uz šādu, netieši vienlaikus saskaņotu noteikumu par starptautisko jurisdikciju, pārmērīgi ierobežotu regulas 17. panta 3. punkta piemērošanas jomu [32].

— Par vienošanās par teritoriālo jurisdikciju iespējamas saistošā spēkā neesamības ietekmi uz vienošanos par starptautisko jurisdikciju

101. Izskatāmajā lietā turpinājumā rodas jautājums, vai vienošanās par teritoriālo jurisdikciju iespējama saistošā spēkā neesamība atbilstoši Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktam var ietekmēt netieši vienlaikus noslēgto vienošanos par starptautisko jurisdikciju.

102. Saskaņā ar Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu negodīgiem noteikumiem līgumos, ko komersants noslēdzis ar patērētāju, attiecībā uz patērētāju nav jābūt saistošiem. Tomēr līguma pārējai daļai jāpaliek saistošai, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem. Atbilstoši šīm Savienības tiesību prasībām noteikuma par teritoriālo jurisdikciju saistošā spēkā neesamības gadījumā nozīme ir tam, vai noteikums par teritoriālo jurisdikciju un netieši vienlaikus saskaņotais noteikums par starptautisko jurisdikciju pēc būtības jāuzskata par vienu noteikumu vai arī noteikumu par starptautisko jurisdikciju var attiecināt uz līguma pārējo daļu un tādējādi, neraugoties uz noteikuma par teritoriālo jurisdikciju saistošā spēkā neesamību, tas joprojām ir saistošs patērētājam un otrai līgumslēdzējai pusei.

103. Tas, vai noteikums par teritoriālo jurisdikciju un netieši vienlaikus saskaņotais noteikums par starptautisko jurisdikciju ir vai nav jāaplūko pēc būtības kā viena vienība, galu galā ir atkarīgs no līgumslēdzēju pušu gribas. Tā kā nav atbilstīgu Savienības tiesību normu, iesniedzējtiesai tas jānoskaidro, piemērojot attiecīgās valsts tiesību normas. Tomēr šajā ziņā iesniedzējtiesai jāņem vērā, ka šajā lietā aplūkojamā gadījumā apstāklis, ka noteikums par starptautisko jurisdikciju it īpaši tiek atvasināts no noteikuma par teritoriālo

32 — Šajā saistībā var norādīt uz šo secinājumu 94. punktā minētajiem apsvērumiem.

jurisdikciju, pats par sevi nav pietiekams, lai abus noteikumus uzskatītu pēc būtības par vienu vienību. Tas tādēļ, ka noteikumam par teritoriālo jurisdikciju un noteikumam par starptautisko jurisdikciju ir atšķirīgas funkcijas. Lai gan arī noteikuma par starptautisko jurisdikciju uzdevums ir kompetento tiesu norobežošana atbilstoši valstu robežām, tomēr parasti līgumslēdzējām pusēm, pieņemot šādu noteikumu, ir arī citi mērķi. Tas tādēļ, ka starptautiskas jurisdikcijas tiesu izvēlei ir daudzējādas juridiskas un faktiskas sekas, kas var ietekmēt strīda izskatīšanu un procesa iznākumu. It īpaši tas attiecas uz *lex fori* noteikumu, tiesas atrašanās vietā piemērojamām kolīziju normām un tiesvedības valodu [33].

104. Ja, ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, iesniedzējtiesa secinātu, ka vienošanās par teritoriālo jurisdikciju un vienošanās par starptautisko jurisdikciju atbilstoši pušu gribai pēc būtības nav viena vienība, noteikuma par teritoriālo jurisdikciju spēkā neesamība neietekmētu noteikumu par starptautisko jurisdikciju [34].

— Par vienošanās par teritoriālo jurisdikciju negodīgumu

105. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, izskatāmajā lietā vienošanās par teritoriālo jurisdikciju iespējamais negodīgums acīmredzot neietekmēs vienošanos par starptautisko jurisdikciju. Tomēr pilnībā izslēgt to nevar. Tā kā ir iespējams, ka attiecībā uz teritoriālo jurisdikciju iesniedzējtiesa pievērsīsies noteikuma par teritoriālo jurisdikciju negodīguma izvērtējumam, turpmāk es īsumā vēlos aplūkot vienošanos par teritoriālo jurisdikciju negodīguma izvērtējumu.

33 — Šajā ziņā plašāk skat. Heinig, J. (minēts 31. zemsvītras piezīmē), 62. un 69. lpp.

34 — Turpretim, ja iesniedzējtiesa secinātu, ka noteikums par starptautisko jurisdikciju un noteikums par teritoriālo jurisdikciju ir viens vienots noteikums, saskaņā ar Direktīvas 93/13 6. panta pirmo teikumu šis noteikums principā nebūtu juridiski saistošs. Šajā gadījumā rodas jautājums, vai šo vienoto noteikumu, saglabājot saistošo spēku, var reducēt uz to, lai saglabātu pārrobežu elementu. Principā pret saistošā spēka saglabājošas reducēšanas atbilstību direktīvas 6. pantam liecina tas, ka šādā gadījumā komersants netiktu pietiekami atturēts izmantot negodīgus noteikumus.

106. Saskaņā ar Direktīvas 93/13 3. pantu līguma noteikumu uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības [labticības prasībai], tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam. Tādējādi ar šo tiesību normu tikai abstrakti tiek definēti faktori, kas līguma noteikumam, par kuru nav notikusi atsevišķa apspriešana, piešķir negodīguma raksturu [35]. Šajā saistībā direktīvas 3. panta 3. punktā ir norādīts uz pielikumu, kurā ir minēts to noteikumu saraksts, kurus var atzīt par negodīgiem. Šā saraksta 1. punkta q) apakšpunktā ir minēti noteikumi, kuru mērķis vai sekas ir izslēgt vai kavēt patērētāja tiesības celt prasību tiesā vai izmantot jebkādus citus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, it īpaši pieprasot patērētājam iesniegt sūdzības tikai šķīrējtiesā, uz ko neattiecas juridiskas normas, nevajadzīgi ierobežojot tam pieejamos pierādījumus vai liekot tam pierādīt faktus, kurus atbilstoši attiecīgajiem tiesību aktiem vajadzētu pierādīt citai līguma pusei. Tomēr šis saraksts ir tikai norāde un tas nav izsmeļošs [36]. Tas tādēļ, ka saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. pantu konkrēta līguma noteikuma negodīgumu vērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu, kuri ir līguma priekšmets, raksturu, un atsaucoties uz visiem ar līguma noslēgšanu saistītajiem apstākļiem. Šajā saistībā jāizvērtē arī sekas, kādas noteikumam var būt līgumam piemērojamo tiesību aktu ietvaros. Tas nozīmē, ka ir jāizvērtē valsts tiesību sistēma [37].

107. Pamatojoties uz izklāstītajām Savienības tiesībām, prejudiciālajā nolēmumā Tiesa interpretē tikai Savienības likumdevēja negodīga noteikuma jēdziena definīcijā izmantotos vispārējos kritērijus. Ņemot vērā šos kritērijus, valsts tiesai ir jāizvērtē noteikuma negodīgums. Jaunākajā judikatūrā Tiesa ir atkārtoti atzinusi, ka šī uzdevumu sadale attiecas arī uz noteikumu par teritoriālo izņēmuma jurisdikciju izvērtēšanu [38].

108. Kā izriet no Tiesas pastāvīgās judikatūras, valsts tiesai, novērtējot noteikuma par

35 — 2004. gada 1. aprīļa spriedums lietā C-237/02 *Freiburger Kommunalbauten* (*Recueil*, I-3403. lpp., 19. punkts).

36 — Turpat, 20. punkts.

37 — Turpat, 21. punkts.

38 — Skat. 2009. gada 4. jūnija spriedumu lietā C-243/08 *Pannon* (Krājums, I-4713. lpp., 42. un 43. punkts) un 2010. gada 9. novembra spriedumu lietā C-137/08 *VB Pénzügyi Lízing* (Krājums, I-10847. lpp., 42. un 43. punkts). Šajos spriedumos Tiesa ir atkāpusies no 2000. gada 27. jūnija spriedumā apvienotajās lietās no C-240/98 līdz C-244/98 *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (*Recueil*, I-4941. lpp., 21. un nākamie punkti) paustās nostājas, saskaņā ar kuru noteikuma par jurisdikciju galīgais novērtējums jāsniedz pašai Tiesai, ja runa ir par noteikumu, kas sniedz priekšrocības vienīgi komersantam bez kompensācijas patērētājam, jo šāds noteikums neatkarīgi no līguma veida apšaubīja to tiesību efektīvu aizsardzību tiesā, kuras patērētājam ir atzītas Direktīvā 93/13.

teritoriālo izņēmuma jurisdikciju negodīgumu, ir jāņem vērā, ka patērētājam var rasties nesamērīgi lieli izdevumi, lai viņš varētu ierasties tiesā, ja attiecīgā tiesa atrodas tālu no patērētāja dzīvesvietas un ja runa ir par strīdu ar niecīgu prasījuma summu. Šādos apstākļos noteikums par teritoriālo izņēmuma jurisdikciju var apgrūtināt patērētāja ierašanos tiesā un pat atturēt viņu izmantot tiesību aizsardzības līdzekļus vai aizstāvēties [39].

109. Šajā lietā aplūkojamā gadījumā runa ir nevis par niecīgu prasījuma summu, bet par lielu prasījuma summu, proti, CZK 4 383 584,60, pieskaitot nokavējuma procentus. Tādējādi no prasījuma summas un to izdevumu proporcijas, kuri saskaņā ar noteikumu par teritoriālo jurisdikciju patērētājam rodas saistībā ar ierašanos tiesā, nevar secināt par faktisku atturēšanos izmantot tiesību aizsardzības līdzekļus.

110. Tomēr, novērtējot tāda noteikuma par teritoriālo jurisdikciju, kāds ir izskatāmajā lietā, negodīgumu, iesniedzējtiesai jāņem vērā, ka šāds noteikums komersantam ļauj novirzīt visus ar savu profesionālo darbību saistītos strīdus izskatīšanai vienā tiesā, kas nav tiesa, kurai ir jurisdikcija atbilstoši patērētāja dzīvesvietai. Pat ja šajā lietā aplūkojamā gadījumā tas nenozīmē atturēšanos izmantot tiesību aizsardzības līdzekļus, tas tomēr var apgrūtināt patērētāja ierašanos tiesā un palielināt viņa izmaksas. Turklāt tāds noteikums var organizatoriski atvieglot komersanta ierašanos tiesā un samazināt ar to saistītās izmaksas [40].

v) Secinājumi

111. Pirmajā starpsecinājumā jākonstatē, ka vienošanās par starptautisko jurisdikciju Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē var netieši izrietēt no vienošanās par teritoriālo jurisdikciju, ja tas atbilst līgumslēdzēju pušu gribai, kas jāsecina valsts tiesai.

39 — Spriedums apvienotajās lietās *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (minēts 38. zemsvītras piezīmē, 22. punkts), spriedums lietā *Pannon* (minēts 38. zemsvītras piezīmē, 41. punkts) un spriedums lietā *Pénzügyi Lízing* (minēts 38. zemsvītras piezīmē, 54. punkts).

40 — Spriedums apvienotajās lietās *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (minēts 38. zemsvītras piezīmē, 23. punkts) un spriedums lietā *Pénzügyi Lízing* (minēts 38. zemsvītras piezīmē, 55. punkts).

112. Otrkārt, vienošanās par teritoriālo jurisdikciju saistošā spēkā neesamība, pamatojoties uz tās negodīgajiem noteikumiem Direktīvas 93/13 3. panta 1. un 6. punkta nozīmē, šādas netieši vienlaikus noslēgtas vienošanās par starptautisko jurisdikciju spēkā esamību ietekmē tikai tad, ja šī spēkā neesamība izriet no līgumslēdzēju pušu gribas, turklāt nav jāuzskata, ka līgumslēdzējas puses parasti vēlās šo spēkā neesamību.

c) Par jurisdikciju pēc patērētāja domicila saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 16. panta 2. punktu

113. Ja iesniedzējtiesa nevar pamatot savu starptautisko jurisdikciju ar prasītājas un atbildētāja pamata lietā noslēgtu vienošanos par starptautisko jurisdikciju, tai jāņem vērā Regulas Nr. 44/2001 16. panta 2. punkta prasības. Saskaņā ar šo tiesību normu pret patērētāju var celt prasību vienīgi tās dalībvalsts tiesās, kurā ir patērētāja domicils. Uz valsts tiesu attiecas divi kritēriji, proti, viens, kas pamato tās jurisdikciju, un otrs, kas izslēdz tās jurisdikciju.

114. Vispirms no šīs tiesību normas izriet, ka valsts tiesai ir starptautiskā jurisdikcija, ja patērētāja domicils ir dalībvalstī, kurā atrodas tiesa. Tāpēc valsts tiesai vispirms jāpārbauda, vai atbildētāja domicils ir attiecīgās dalībvalsts teritorijā. Turklāt saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 59. panta 1. punktu tā piemēro savas valsts tiesību aktus.

115. Šajā ziņā rodas jautājums, vai no līguma slēgšanas apstākļiem un it īpaši no noteikuma, ka atbildētājam ir jāpaziņo prasītājai par dzīvesvietas maiņu, var secināt, ka līgumslēdzējas puses ir vienojušās par to atbildētāja dzīvesvietu, kas viņam bija līguma slēgšanas laikā. Šajā ziņā vispirms jānorāda, ka saskaņā ar regulas 59. panta 1. punktu atbildētāja domicilu nosaka saskaņā ar valsts tiesību aktiem un tāpēc iesniedzējtiesa to principā vērtē, piemērojot valsts tiesību aktus. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniedzējtiesa jau ir norādījusi, ka atbildētāja pamata lietā domicils nav Čehijas Republikas teritorijā. Tāpat man šķiet, ka pieeja, saskaņā ar kuru no pienākuma paziņot par dzīvesvietas maiņu izriet vienošanās par dzīvesvietas maiņu, īsti neatbilst Savienības tiesību prasībām. Ja runa ir par noteikumu, kas ietilpst Direktīvas 93/13

piemērošanas jomā, šāda pieeja it īpaši varētu neatbilst Direktīvas 93/13 5. pantā paredzētajai skaidrības un saprotamības prasībai.

116. Turklāt no Regulas Nr. 44/2001 16. panta 2. punkta izriet, ka dalībvalsts tiesai nav starptautiskās jurisdikcijas, ja patērētāja domicils ir citā dalībvalstī. Tāpēc pēc tam iesniedzējtiesai jāpārbauda, vai atbildētāja pamata lietā domicils ir kādā citā dalībvalstī.

117. Šajā pārbaudē saskaņā ar regulas 59. panta 2. punktu tiesai jāpiemēro attiecīgās dalībvalsts tiesību akti.

118. Turklāt no regulas 26. panta 1. punkta izriet, ka iesniedzējtiesai šī pārbaude jāveic pēc savas iniciatīvas. Šajā tiesību normā pienākums veikt pārbaudi pēc savas iniciatīvas gan ir paredzēts tikai gadījumā, ja atbildētāja domicils ir kādā dalībvalstī. Tomēr šīs tiesību normas aizsargājošais mērķis paredz, ka šāds pienākums varētu būt tikmēr, kamēr iesniedzējtiesa vēl nav pārliecināta, ka atbildētāja domicils nav citā dalībvalstī.

119. Citas skaidri noteiktas prasības attiecībā uz šīs pārbaudes veikšanu regulā nav paredzētas. Tādējādi uz jautājumiem, vai šajā saistībā būtiskie fakti ir jānoskaidro pēc savas iniciatīvas, vai var atvieglot prasītājas pienākumu pierādīt, ka atbildētāja domicils nav citā dalībvalstī, un kad ir iegūts vajadzīgais pierādījumu apjoms, lai iesniedzējtiesa varētu uzskatīt par pierādītu, ka patērētāja domicils nav citā dalībvalstī, iesniedzējtiesai jāatbild saskaņā ar attiecīgi piemērojamiem valsts tiesību aktiem [41].

120. Tomēr iesniedzējtiesai, piemērojot valsts tiesību aktus, jānodrošina Regulas Nr. 44/2001 16. panta 2. punkta nepieciešamā efektivitāte. Šajā saistībā it īpaši jāņem vērā šīs tiesību normas mērķis aizsargāt patērētāju pret prasības celšanu pret viņu citas dalībvalsts tiesās, nevis viņa domicila valsts tiesā. Turklāt jāņem vērā, ka šajā lietā aplūkojamā gadījumā atbildētājs nav pilnvarojis pārstāvi un pārstāvis arī nav saņēmis no viņa nekādu

41 — Queirolo, I. izdevumā Mangus, U., Mankowsky, P. (minēts 22. zemsvītras piezīmē); Mankowsky, P. izdevumā Rauscher, T. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 26. pants, 5. punkts.

informāciju. Šādā gadījumā valsts tiesai nav jāņem vērā prasītāja sniegtā informācija. Tā nevar bez pārbaudes pieņemt prasības pieteikumā sniegto informāciju un tai nebūtu jāignorē norādes par to, ka starptautiskā jurisdikcija tai varētu arī nebūt [42].

121. Ja iesniedzējtiesa ar attiecīgajās valsts procesuālo tiesību normās prasīto pārliecību nevar konstatēt, ka patērētāja domicils nav kādā citā dalībvalstī, saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 26. panta 1. punktu tai pēc savas iniciatīvas jāpaziņo, ka tai nav jurisdikcijas. Tas jādara arī tad, ja saskaņā ar *OSŘ* 29. panta 3. punktu tiesa atbildētājam ir iecēlusi pārstāvi.

d) Par Regulas Nr. 44/2001 4. panta 1. punktu

122. Ja tiesa ir pārliecināta, ka atbildētāja pamata lietā domicils nav ne Čehijas Republikā, ne citā dalībvalstī, rodas jautājums, kādi kritēriji šajā gadījumā jāpiemēro, nosakot starptautisko jurisdikciju.

123. *De lege ferenda* šajā ziņā piedāvā dažādas iespējas. Būtu iespējams domicila vietā ņemt vērā atbildētāja pastāvīgo mītnesvietu [uzturēšanās vietu] vai atzīt attiecīgās dalībvalsts tiesu *forum necessitatis* [43]. Tomēr man šķiet, ka *de lege lata* šāds gadījums ir ietverts Regulas Nr. 44/2001 4. panta 1. punktā. Saskaņā ar to, ja atbildētāja domicils nav kādā dalībvalstī, tiesas starptautisko jurisdikciju nosaka attiecīgās dalībvalsts tiesību akti.

124. Ja ir piemērojams Regulas Nr. 44/2001 4. pants, tas, ka saskaņā ar *OSŘ* 29. panta 3. punktu iesniedzējtiesa atbildētājam ieceļ pārstāvi un, piemērojot valsts tiesību aktus, paziņo par savu jurisdikciju, atbilst regulas noteikumiem par jurisdikciju.

3) Secinājumi

125. Izskatāmajā lietā tiesvedības turpināšana pret atbildētāju Regulas Nr. 44/2001 noteikumiem par jurisdikciju atbilst tad, ja iesniedzējtiesai ir jurisdikcija, vai nu pamatojoties

42 — Mankowsky, P. izdevumā Rauscher, T. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 26. pants, 6. punkts.

43 — Par iespējamām pieejām skat. Staudinger, A. izdevumā Rauscher, T. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 59. pants, 8. punkts; Kropholler, J. (minēts 18. zemsvītras piezīmē), 59. pants, 9. punkts.

uz vienošanos par starptautisko jurisdikciju regulas 17. panta 3. punkta nozīmē, vai arī pamatojoties uz valsts tiesību aktiem saskaņā ar regulas 4. pantu. Regulas 4. pantu piemēro ar nosacījumu, ja iesniedzējtiesa, atbilstoši regulas 26. panta 1. punktam pēc savas iniciatīvas veicot pārbaudi, pārliecinās, ka atbildētāja domicils nav ne attiecīgajā dalībvalstī, ne kādā citā dalībvalstī.

C — *Atbildētāja tiesību uz aizstāvību ievērošana*

126. Piemērojot tādu valsts tiesību normu kā *OSŘ* 29. panta 3. punkts, līdztekus Regulas Nr. 44/2001 noteikumiem par jurisdikciju jāņem vērā arī atbildētāja tiesības uz aizstāvību. Šajā ziņā ir jānošķir divas situācijas.

127. Pirmajā situācijā tiesa, pārbaudot savu jurisdikciju, negūst pārliecību, ka atbildētāja domicils nav kādā citā dalībvalstī. Šajā lietā aplūkojamā gadījumā tā varētu būt tad, ja savu starptautisko jurisdikciju tiesa pamato ar vienošanos Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punkta nozīmē, nepārbaudot, kur ir atbildētāja domicils. Šajā situācijā iesniedzējtiesai jāņem vērā regulas 26. panta 2. punkts. Saskaņā ar to tiesa aptur tiesvedību, kamēr nav pierādīts, ka atbildētājs ir varējis laikus saņemt prasības pieteikumu, lai viņš varētu nodrošināt sev aizstāvību, vai ka šajā ziņā ir veikti visi vajadzīgie pasākumi. Regulas 26. panta 2. punkts gan ir piemērojams tikai tad, ja atbildētāja domicils ir kādā dalībvalstī. Tomēr, ņemot vērā šīs tiesību normas aizsargājošo mērķi un iepriekš minētos apsvērumus [44], tā ir jāinterpretē tādējādi, ka iesniedzējtiesai šīs normas prasības jāievēro tikmēr, kamēr tā ir pārliecinājusies, ka atbildētāja domicils nav kādā citā dalībvalstī.

128. Atbilstoši Regulas Nr. 44/2001 26. panta 2. punktam tiesa var turpināt tiesvedību pirmām kārtām tad, ja atbildētājs ir saņēmis prasības pieteikumu un tas ir noticis tik savlaicīgi, ka viņš varēja nodrošināt sev aizstāvību. Šīs tiesību normas mērķis ir ļaut atbildētājam sevi efektīvi aizstāvēt.

44 — Skat. šo secinājumu 118. punktu.

129. Izsniedzot prasības pieteikumu pārstāvim, kuru bez atbildētāja gribas un viņam nezinot tam iecēlusi tiesa, šie nosacījumi principā nav ievēroti [45]. Ņemot vērā jau iepriekš minētos apsvērumus [46], šādā situācijā parasti nebūs nodrošināta atbildētāja efektīva aizstāvība.

130. Tāpat saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 26. panta 2. punktu iesniedzējtiesa var turpināt tiesvedību arī tad, ja ir veikti visi vajadzīgie pasākumi, lai atbildētājs varētu nodrošināt sev aizstāvību. Līdz ar to nav obligāti, lai atbildētājs prasības pieteikumu faktiski būtu saņēmis tādā veidā, lai viņš varētu sevi efektīvi aizstāvēt. Tādējādi regulas 26. panta 2. punktā principā netiek liegts piemērot tādu valsts tiesību normu kā *OSŘ* 29. panta 3. punkts, saskaņā ar kuru atbildētājam, kura dzīvesvieta nav zināma, ieceļ pārstāvi. Tomēr iesniedzējtiesai jānodrošina, lai pirms tam rūpīgi un godprātīgi tiktu veikta visa nepieciešamā izpēte, lai atrastu atbildētāju [47]. Šajā saistībā piemēro līdzīgas prasības, kā saskaņā ar regulas 16. panta 2. punktu pārbaudot, vai atbildētāja domicils ir kādā citā dalībvalstī. Tāpēc šeit es vēlos norādīt uz šo secinājumu 116. un nākamajos punktos, bet it īpaši uz 120. punktā sniegtajiem apsvērumiem.

131. Šāda Regulas Nr. 44/2001 26. panta 2. punkta interpretācija atbilst arī primāro tiesību aktu normām, proti, Hartas 47. panta otrajā daļā nostiprinātajām atbildētāja tiesībām uz aizstāvību. Lai gan prasības pieteikuma izsniegšana bez atbildētāja gribas un viņam nezinot ieceltam pārstāvim aizskar Hartas 47. panta otrajā daļā garantētās atbildētāja tiesības uz aizstāvību, tomēr šī iejaukšanās ir pamatota, ņemot vērā 47. panta pirmajā daļā aizsargātās prasītāja tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību [48]. Ja prasītājs nevarētu celt prasību pret atbildētāju, kurš nav atrodams arī pēc rūpīgas un godprātīgas izpētes, varētu

45 — Saskaņā ar Ženāra ziņojumu (minēts 14. zemsvītras piezīmē, 40. lpp.) jāievēro nosacījums, ka uzaicinājumu atbildētājs ir saņēmis personīgi vai savā dzīvesvietā. Turpretim nav nepieciešams, lai atbildētājs arī faktiski laikus uzzinātu par uzaicinājumu.

46 — Skat. šo secinājumu 81. punktu.

47 — Skat. Ženāra ziņojuma (minēts 14. zemsvītras piezīmē) 40. lpp.

48 — Par šādas iejaukšanās pamatojuma nosacījumiem skat. Hartas 52. panta 1. punktu un 2009. gada 2. aprīļa spriedumu lietā C-394/07 *Gambazzi* (Krājums, I-2563. lpp., 28. un nākamie punkti).

pilnībā zust jēga prasītāja tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību. Turklāt to varētu izmantot ļaunprātīgi tādējādi, ka persona, kas vēlas izvairīties no prasības, apzināti atsakās no dzīvesvietas vai regulāri to maina [49].

132. Turpretim otrajā situācijā regulas 26. panta 2. punkts nav tieši jāpiemēro. Šāds gadījums ir tad, ja savu jurisdikciju iesniedzējtiesa pamato nevis ar vienošanos par starptautisko jurisdikciju saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punktu, bet gan ar attiecīgās valsts tiesību aktiem atbilstoši regulas 4. pantam. Regulas 4. pantā ir paredzēts nosacījums tam, ka atbildētāja domicils nav kādā dalībvalstī. Tomēr, ņemot vērā regulas 26. panta 2. punkta formulējumu, šī norma ir piemērojama tikai tad, ja atbildētāja domicils ir kādā dalībvalstī. Šajā ziņā rodas jautājums, vai regulas 26. panta 2. punkts, ievērojot Hartas 47. panta otrajā daļā garantētās tiesības uz aizstāvību, būtu jāpiemēro pēc analoģijas vai arī Hartas 47. panta otrā daļa būtu jāpiemēro tieši [50].

133. Tomēr, ņemot vērā izskatāmās lietas mērķus, šiem jautājumiem nav jāpievēršas. Regulas Nr. 44/2001 4. pantu var piemērot tikai tad, ja iesniedzējtiesa iepriekš ir pārliecinājusies, ka tas nav liegts šīs regulas 16. panta 2. punktā. Šajā ziņā iesniedzējtiesai jāveic jau šo secinājumu 116. un nākamajos punktos, bet it īpaši 120. pantā aprakstītā pārbaude. Tai ir izvirzītas līdzīgas prasības, kādas ir paredzētas regulas 26. panta 2. punktā vai Hartas 47. panta otrajā daļā. Tādējādi iesniedzējtiesa šo tiesību normu prasības būs ievērojusi, jau nosakot domicilu.

49 — Queirolo, I. izdevumā Magnus, U., Mankowski, P. (minēts 22. zemsvītras piezīmē), 26. pants, 20. punkts.

50 — Savienības pamattiesības šajā lietā aplūkojamā gadījumā, kur citas dalībvalsts pilsonis ir izmantojis savas garantētās tiesības brīvi pārvietoties, varētu būt piemērojamas. Hartas 47. panta otrās daļas piemērošanu nevarētu liegt arī tās 51. panta 1. punkts, saskaņā ar kuru pamattiesības attiecas tikai uz ES iestādēm un dalībvalstīm. Tas tādēļ, ka izskatāmajā lietā runa ir par tiesībām vērsties tiesā un tādējādi par attiecībām starp pilsoni un dalībvalsts tiesām.

VI — Secinājumi

134. Pamatojoties uz iepriekš minētajiem apsvērumiem, es iesaku Tiesai uz prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

"1) Padomes 2000. gada 22. decembra Regulas (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās noteikumus par jurisdikciju piemēro ar nosacījumu, ka ir tāda situācija, kurā valsts tiesai var rasties jautājumi par savu starptautisko jurisdikciju. Šāda situācija ir šajā lietā aplūkojamā gadījumā, kurā attiecīgās dalībvalsts tiesā ir celta prasība pret citas dalībvalsts pilsoni, kuram iepriekš domicils bija attiecīgajā dalībvalstī un kura pašreizējais domicils dalībvalsts tiesai tomēr nav zināms;

2) Regula Nr. 44/2001 principā neliedz piemērot tādu valsts tiesību normu kā Čehijas *Občanský soudní řád* 29. panta 3. punktu, saskaņā ar kuru atbildētājam, kura dzīvesvieta nav zināma, var iecelt pārstāvi. Tomēr, to piemērojot, ir jāievēro Savienības tiesību prasības, kas it īpaši izriet no Regulas Nr. 44/2001 noteikumiem par jurisdikciju un atbildētāja tiesībām uz aizstāvību;

3) Regulas Nr. 44/2001 24. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tas ir piemērojams patērētāju līgumiem minētās regulas II nodaļas 4. iedaļas nozīmē. Tomēr tāda pārstāvja ierašanās tiesā, kurš ir iecelts atbildētājam bez viņa gribas un viņam nezinot, nav atbildētāja ierašanās tiesā šīs tiesību normas nozīmē un tāpēc nevar pamatot tās tiesas jurisdikciju, kurā šis pārstāvis ieradies;

4) ja no vienošanās par tiesas teritoriālo jurisdikciju izriet arī līgumslēdzēju pušu griba netieši vienoties par attiecīgās dalībvalsts tiesu starptautisko jurisdikciju, šāda netieša vienošanās var pamatot šīs dalībvalsts tiesas starptautisko jurisdikciju saskaņā ar Regulas Nr. 44/2001 17. panta 3. punktu. Vienošanās par teritoriālo jurisdikciju saistošā spēkā neesamība, pamatojoties uz tās negodīgo raksturu saskaņā ar Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 3. panta 1. un 6. punktu, parasti neietekmē vienošanos par starptautisko jurisdikciju, ja vien līgumslēdzēju pušu griba neliecina par pretējo."